

କପିଳେଶ୍ୱର ପ୍ରକୃତ କପିଳବାସୁ

ନିନ୍ଦସି ଯଜ୍ଞବିଧେ ରତ୍ନଘ୍ର ଶ୍ରୀ ତଳାତଂ

ସଦୟଃ ହୃଦୟଃ ଦର୍ଶିତ ପଶୁଘାତଂ

କେଶବ ଧୃତ ବୁଦ୍ଧଶରୀର, ଜୟଜଗଦୀଶ ହରେ (ଜୟଦେବ)

କପିଳେଶ୍ୱରରେ ବୌଦ୍ଧସମାଗମର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନରେ ପଠିତ

ଲେଖକ:—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର

ଦରିପୁରଭେଡ଼, କଟକ-୧

ପ୍ରକାଶକ:—କପିଳେଶ୍ୱର ବୁଦ୍ଧଜୟନ୍ତୀ ସଂସଦ

ଗ୍ରାମ-କପିଳେଶ୍ୱର

ଭୁବନେଶ୍ୱର-୨

ଜି-ପୁରୀ

ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତି

ସଭାପତି—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭବାନୀଚରଣ ମଲିଆ

ଉପସଭାପତି—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମଲିଆ

ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନରସିଂହ ମହାପାତ୍ର

ସହକାରୀ ସଂପାଦକ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କପିଳ ମଲିଆ

କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟରାମ ମଲିଆ

ସମୀକ୍ଷକ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସଦାଶିବ ମହାପାତ୍ର

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଭ୍ୟବୃନ୍ଦ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଗାଧୁ ମଲିଆ

„ କୈଳାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମଲିଆ

„ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା

„ ସିଲ୍ଲେଚନ ମଲିଆ

„ ବଳରାମ ମହାପାତ୍ର

„ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମଲିଆ

„ ସାଧୁଚରଣ ହଜାଡ଼ା

„ ପରକ୍ଷିତ ମଲିଆ

„ ଗୋଲ୍‌ଖ ମଲିଆ

କପିଳେଶ୍ବର ପ୍ରକୃତ କପିଳବାସୁ

ବିଶ୍ବ ଜଗତରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବାକୁ ବଳମ୍ବ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଜନ୍ମସ୍ଥାନରେ ଏ ସବୁ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଅଛି । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ଯେଉଁ ମଲ୍ଲିଆ ନାମିତ ଗୋଷ୍ଠୀ କୁଶୀନଗରୁ ଆସି ଏହି କପିଳେଶ୍ବର ଜନ ପଦରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରିନିବାଣ ପରଠୁ ଅନ୍ୟତମ ଅଦେଇ ହଜାର ବର୍ଷ ହେଲା ବସବାସ କରି ରହି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଭଗବତ୍ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସ୍ମରଣ କରି ଏହି ସମାଗମର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ।

ଅଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ମରଣ କଲେ ଜଣାଯାଏ—ତଥାଗତ ବୁଦ୍ଧ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣକାର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୃହରେ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରି ଯେଉଁ ଶେଷ ଆହାର କଲେ, ତଦ୍ବାଚ୍ଛ ତା'କର ଅନ୍ତିମ ସମୟ ଆସିବା କଥା ଜାଣି କୁଶୀ ନଗର ଦୁଇଟି ଶାଳ ବୃକ୍ଷର ଫୋଡ଼ରେ ଶୋଇ ରହି କହୁଥିଲେ—

“ହେ ଆନନ୍ଦ ! ମୁଁ ଗୁଲ୍ଲିସିବାପରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମାଗମ ଓ ଆଳାପ ଲାଗି ମୋର ଗୁରୁଗୋଟି ସ୍ଥାନକୁ ସ୍ବାକାର କରିବ । ପ୍ରଥମ ଆଗତ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କପିଳବାସୁ । ଦ୍ବିତୀୟ ତାର ସ୍ବବୋଧ ସ୍ଥାନ ଉରୁବେଲା ଅରଣ୍ୟ । ତୃତୀୟ ଧର୍ମଚକ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଭୂମି ବାଲିଶୀର ମୃଗଦାବ ବନ ଚତୁର୍ଥ ତାର ପରି ନିବାଣ ସ୍ଥାନ ଏହି କୁଶୀ ନଗ୍ର । ଏ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ଭିକ୍ଷୁ ଭିକ୍ଷୁଣୀ-ମାନେ ଆଗତଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବେ ।

“ହେ ଆନନ୍ଦ ! ତୁମେ କୁଶୀ ନଗ୍ରକୁ ଯାଅ । ମୋର ପ୍ରିୟ ବସବାସୀ ମଲ୍ଲିଆମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦିଅ ଓ କହ । ହେ ମୋର ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁଗଣ ! ଆଜି ରାତ୍ର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ତଥାଗତ ପରି ନିବାଣ ଲାଭ କରିବେ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନତା ପୂର୍ବକ ଥାଅ । ପଛନ୍ତେ କହିବି ନାହିଁ ଯେ, ତଥାଗତ ଆମ ରାଜ ଭୂମିରେ ପରିନିବାଣ ହେଲେ, ଆମେ ଟିକେ ଜାଣି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।”

ଏ ବାଣୀ ଶୁଣନ୍ତେ ମଲ୍ଲିଆମାନେ ଏକ ଦେବାଳୟରେ ଜନ୍ମାଳ କରୁଥିଲେହେଁ ତାହା ତ୍ୟାଗକରି ଯୁବକ ଯୁବତୀ ବଧୂକନ୍ୟା ନିର୍ବିଶେଷରେ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସି ତଥାଗତଙ୍କର ପଦ-ବନ୍ଦନା କରି ଚାଲିଲେ । ପରିନିବାଣ ଶେଷରେ ସେମାନେ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷିକରି ନାନା ବଦ୍ୟ ବଜାଇ ମହାସମାରୋହରେ ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ମାନରେ ତାଙ୍କୁ ଦାହ କଲେ । ତିତାହୁ ଅରକ୍ଷେମ ବାମ କଳରେ ଥିବା ଦନ୍ତଟିକୁ ଘେନି କଳିଙ୍ଗ ଚାଲିଲେ । ଏବଂ ତାହା କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ରାଟ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ । ମଲ୍ଲିଆମାନେ ସୁପବସ୍ଥ ଅସ୍ଥି ଏବଂ ଚିତା ଉତ୍ସୁ ସହୃଦ ଆସି କପିଳବାସୁରେ ଯୁଗ ମଧ୍ୟରେ ରଖି ତଥାଗତଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନ ତହିଁର ପୂଜକ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନେ ପୃଷ୍ଠ ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମରେ ଥିଲେ, ସେପରି ଚରକାଳ ରହିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତି ଶିବଙ୍କୁ ଦ୍ବିତୀୟ କପିଳେଶ୍ବର କହନ୍ତି !

ଧର୍ମ ବିପ୍ଳବରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମପୀଠରୁ ସ୍ମୃତି ଏକାବେଳେ ଧୂସ୍ର ବିଧୂସ୍ର କରି ଦିଆଯିବା ପରେ ମଲ୍ଲିଆମାନେ କେବଳ ନିଜ ଗୋଷ୍ଠି ଧରି ଶୂକୋଦନଙ୍କ ଉତ୍ଥାପର ଆଜି ଦେବତା ପ୍ରଥମ କପିଳେଶ୍ବରଙ୍କ ସହୃଦେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯୁ ଏବଂ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତରେ ଯୁ କପିଳେଶ୍ବର ଯେକ ପରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ସେବା ପୂଜାକରି ବଞ୍ଚିରହୁଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଗତଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସମାଗମ ହୋଇ ପାରିନଥିଲା । ଏବେ ଜାଣି ସେ ସମାଗମ ଓ ଆଳାପର ଅଧିବାସ ଉତ୍ସବ ଗତ ୧୯ । ୪ । ୭° ରବିବାର ଦିବା ୧୧ ଘଣ୍ଟାରେ କପିଳେଶ୍ବର କ୍ଳବରେ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଜିର ଏ ଉତ୍ସବ ସେ ସମାଗମ ଓ ଆଳାପର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ଆଜି ନହେଲେହେଁ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ବ ଇତିହାସ ଦିନେ ନିଶ୍ଚିତ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେବ ।

କପିଳେଶ୍ବର ବ୍ୟତୀତ ମଲ୍ଲିଆ ଜାତିର ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପରବାର ଉତ୍କଳରେ ଆଉ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହାନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ କୃତ୍ତି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପାଞ୍ଚଶତ ଘର ଗୋଷ୍ଠି ଧରି ଓ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ମଲ୍ଲିଆମାନେ ନିଜ ରକ୍ତର ବିଶୁଦ୍ଧତା ରଖି ଅନୁନିବାସୀ ଭାବରେ ସ୍ତମ୍ଭପରି ଏଠାରେ ବିରାଜିତ ରହୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ବହୁଦାତ ପ୍ରତ୍ୟାତ ସହ କପିଳେଶ୍ବର ଜନପଦ ଯାହା ଦିନେ କପିଳବାସୁ ଅଭିଧାରେ ଅଭିହତ ଥିଲା ସେ ଅଛୁ ଏବଂ ବହୁ ସୁପ୍ରାଚୀନ ସେକାଲର ପ୍ରଜା ବଂଶଧର ମଧ୍ୟ ରହୁ ଅଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଶୂକୋଦନଙ୍କ ପୂଜିତ ଦେବତା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ କପିଳେଶ୍ବର ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ରହୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍ପ୍ରାଣରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୌଦ୍ଧ ସୁପଟିଏ ମଧ୍ୟ ବିରାଜିତ ଅଛୁ ।

ଏକ ଜନପଦରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଶତକର ନାଗ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛୁ । ତେଣୁ ଏହାର ପ୍ରାଚୀନତା ନିଶ୍ଚୟହେବ ବୋଲି ଐତିହାସିକ ମାନଙ୍କ ମତ । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ସୁପଟି ଥିଲା ତାର ବାଡ଼ର ନିମସ୍ଥ ପଟ୍ଟଳୀ ବା କର୍ଣ୍ଣର ପୋଷ୍ଟ ଅଫ୍ ରେଲିଂରୁ କେତେକାଂଶ ପ୍ରଫେସର ରାଧାକୃଷ୍ଣନ ମୁଖାର୍ଜୀ ୧୯୨୭ରେ ପାଇଥିଲେ । କେତେକ କେତେକ ଆଶୁତୋଷମିଉଜିୟମରେ ଗାରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ରାୟଙ୍କ ସହୃଦରୁ ଯାଇ ରହୁଛୁ ଏବଂ କେତେକ ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସହୃଦକରି ଓଡ଼ିଶା ମିଉଜିୟମକୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁପଥବା କଥା ବହୁ ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ କରିଥିବା ଦେନ ଡକ୍ଟର ନବୀନକୃମାର ସାହୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣିତ ବୁଦ୍ଧିକମ୍ପ ଇନ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।

ଏହି କପିଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପୂଜିତ ଅସ୍ଥିଚିତାଭୟ ରକ୍ଷିତ ସୁପଟି ନିଶ୍ଚିତ ରହୁଥିଲା । ତେଣୁ ତହିଁର ଭଗ୍ନଶିଳାସ୍ତମ୍ଭ ମାଧ୍ୟମରେ ବୁଦ୍ଧ । ପ୍ରଜ୍ଞାପାରମିତା ଏବଂ ପଦ୍ମପାଣି ମୂର୍ତ୍ତି ଏଠାରେ ଅଦ୍ୟାପି ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୋଇଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରଣ କଳା ମୁଗୁନ ପଥରର ବୃହତ୍-ଖଣ୍ଡିତାଂଶ-ଯାହା ମନ୍ଦିର ବିଜେଟ୍ଟଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଛୁ । ତାକୁ ସେବକ ମାନେ ପରମ୍ପରା ଧରି ବୁଦ୍ଧ ପଥରର ଯେ କହୁ ଆସୁଛନ୍ତି ସେ ସମ୍ଭବରେ ସମୀକ୍ଷା ହୋଇନାହିଁ ।

କପିଳେଶ୍ବର କେବଳ ନୁହେଁ ଖଣ୍ଡଗିରି ଉଦୟଗିରି ଧଙ୍କଗିରି ଧରି ସମଗ୍ର ଭୁବନେଶ୍ବର ଯେ ଏକ ବୌଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳ ଏହା ଐତିହାସିକ ମାନେ ପ୍ରମାଣ କରି ସାରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଷ୍ଟେସନକୁ ଯେ ବୁଦ୍ଧେଶ୍ୱର କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ତେଣୁ ସନ୍ନକଟସ୍ଥ ଏକ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଅତି ନିକଟରେ ଲୋକେ ବୁଦ୍ଧେଶ୍ୱର ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି, ସେ ସମ୍ଭବରେ ଅଦ୍ୟାପି ସମୀକ୍ଷା କରାଯାଇପାରୁନାହିଁ । ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ, କପିଳେଶ୍ୱର ଠାରୁ କିଛି ଦୂରସ୍ଥ ଲେମ୍ବୁକା ପ୍ରଗଣାର ବିଭିନ୍ନ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ପୃଷ୍ଠିକ ଏଯାବତ୍ ଅନ୍ତେମାନେ ଦୃଷ୍ଟିପଥକୁ ନେଇ ନାହାଁ ।

ଏହି ମନ୍ଦିର ପରିସର ସହିତ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସମତଳ ଭୂମି ଅଂଶ ଯାହା ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଉଦ୍ୟୋଗ ଥିବା ସ୍ମୃତି କଳ୍ପନାରେ ଜାତ୍ରା କରାଏ, ସେଠି ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗର 'ଦନ୍ତ' ବା (ଜଳାଶୟ) ଟିଏ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ବଡ଼ କଥା ହେଲା ଏକ କପିଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ସନ୍ନିକଟରୁ ୧୯୮୮ ରେ ଅଶୋକଙ୍କର ଏକ ଶିଳାଲିପି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ଯହିଁରେ ଲେଖାଅଛି ବୁଦ୍ଧ ଏଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି ଲୁମ୍ବିନୀର ଜଣା ଗୁଡ଼ି କରାଗଲା । ସେଥିରେ ଲିପି ଲେଖକର ନାମ ଖଣ୍ଡେସ୍ତ୍ରି ଲିପିରେ, ମୂଳ ଲେଖାଟି ପୁରାତନ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଯାଇ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରିନିର୍ବାଣ ଅର୍ଥ ୨୪୦ ରଖାଯାଇଛି ।

ଆଜି ଯେ ବିଶ୍ୱଜଗତରେ ନେପାଳର ତରାଇ ଅରଣ୍ୟ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସେଠାରୁ ଏହିପରି ଏକ ଲିପି ୧୮୯୭ ରେ ଜର୍ମାନ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିଦ୍ ଡକ୍ଟର ଫର୍ଡି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ତାର ୩୨ ବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନରେ ଏ ଲିପିଟି ଯେତେବେଳେ ମିଳିଲା ତାହା ଉପରେ ବିଶ୍ୱବାସୀ ଗବେଷଣା କରିଥିଲେ ବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିଲେ କେଉଁଟି ମୂଳ କେଉଁଟି ପ୍ରକ୍ଷେପ ତାହା ଜଣା ପଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତା । ୧୯୨୭ ରେ ଉତ୍କଳ ବରେଣ୍ୟ ପଞ୍ଚସଖା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ପଣ୍ଡିତ କୃପାସିନ୍ଧୁ, ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏଠା ଲିପି ପ୍ରକଟିତ ହେଲା ୧୯୨୮ ରେ । ଲିପିଟି ଯେଉଁଠି ମିଳିଲା ଏ ମଧ୍ୟରେ ସେଠାରେ ପ୍ରାସାଦ ସବୁ ନିର୍ମାଣ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ମୂଳଶୀଳାକୁ ମିଳିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ହେଲେହେଁ କଥା ଐତିହାସିକ ରଚନାରେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ଏ ଲିପିଟି ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତରରେ ଥିଲା ତାହା ଧର୍ମ ବିପ୍ଳବରେ ଭାଙ୍ଗି ଗୁଣ୍ଡ କରି ଦିଆଯାଇଛି । ତଥାପି ଗଡେ ରହିଛି । ୯୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରଣିତ ଆଶ୍ୱିକ୍ୟୁଟିକ୍ ଅଫ୍ ଓଡ଼ିଶା ବହିର ୨ୟ ଖଣ୍ଡ ପୃ ୮୯ ରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ ଭାସ୍କରେଶ୍ୱର ଶିବ ଲଙ୍କାଟି ଅଶୋକପ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଏ ଅଞ୍ଚଳ ବୌଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର ଥିବାର ଧାରଣା ଅଣାଯାଇ ପାରିନଥିଲା । ତେଣୁ ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ଗାଙ୍ଗୁଲି ତାଙ୍କ ପ୍ରଣିତ ଓଡ଼ିଶା ଆଣ୍ଡ ହରରିମେନସ ବହିର ପୃ ୩୨ ରେ ୭୦ ବର୍ଷ ତଳେ ଲେଖିଲେ ଏଠି ବେଢ଼ାଞ୍ଚଳର ସୂଚନା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା କଦାପି ଲିଙ୍ଗହୁଁହେଁ । ଏହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଶୋକପ୍ରସ୍ତର ଏକାଂଶ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୯ ଫୁଟ । ଗୋଲେଇ ଫୁ ୧୮/୧ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସ ୫୩/୧୦ ଇଞ୍ଚ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତ ୩୫ ଫୁଟରୁ ତଉଠେ ହେବ । ଶ୍ରୀ ବି. ଏସ୍. ବରୁଆ ତାଙ୍କ ବହି-ଅଶୋକ ଆଣ୍ଡ ହିନ୍ଦୁ ଇନ୍ଦିୟନିସ୍ମର ୨ୟ ଭାଗ ପୃ ୩ ରେ ଏହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଶୋକପ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏପରିକି ନାନା ଢଙ୍ଗକୁ ଅପ୍ରମାଣିତ କରି ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏ ଲଙ୍କାଟି କଳିଙ୍ଗର ଏକ ଅଶୋକପ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ଜର୍ଣ୍ଣାଲ ଅଫ୍ ଏସିଆଟିକ ସୋସାଇଟି ୧୭ ନମ୍ବର ପୃ ୯୮ ରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏ ପ୍ରସ୍ତର ବେଲ୍ କାପିଟାଲ ବା ଗଣ୍ଡାକୃତ ଆମଳକାଟି ରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପାଖରୁ ମିଳିଛି । ଏବେ ତା ଓଡ଼ିଶା ମେଜିକ୍ସ୍ଟମ ଅଗଣାରେ ପଡ଼ିଛି । ଏପରିକି ସିଂହଟି ମଧ୍ୟ ଏକ ପଥର

ଘେର ଥିବା ପୋତା ମାଟି ଭିତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଉକ୍ତ ମିଉଜିୟମକୁ ନିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଅକ୍ଷରର ସଙ୍କେତ ରହିଛି ।

କପିଳେଶ୍ବର ଶିଳାଲିପିଟିକୁ ବାରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ରାୟ ନାମକ ଜଣେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ନାନା ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଜ୍ଞ ତତ୍ତ୍ୱ ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ ନେଇ ଧୂସରେ ଗୋଟିଏ ମିଉଜିୟମ କରି ରଖିଥିଲେ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ହାର୍ଡନବନ୍ଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ତାହା ଦେଖି ପାରି ସେ ସପର୍କରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ବଙ୍ଗଳା ମାସିକ ପ୍ରବାସୀରେ ୧୯୨୮ ଜୁଲାଇ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖିଥିଲେ । ତାହାକାଣି ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ପତି ୨୪ । ୮ । ୨୮ ଦୈନିକ ଆଶାରେ ଉକ୍ତ ସମ୍ବାଦଟି ଉତ୍କଳରେ ବିଦିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ଲିପିଟିକୁ ଭଲକରି ସର୍ବାକ୍ଷାନକରି ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀ ରମା ପ୍ରସାଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଅକ୍ଷରର ଆକୃତି, ଦୁଇଟି ଲିପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏପରି କିଛି ଅବାନ୍ତର ପ୍ରମାଣ ଥୋଇ ଉକ୍ତବର୍ଷର ଅଗଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରବାସୀରେ ଏଟି ଜାଲି ବୋଲି ମତ ଦେଲେ । ଅକ୍ଷର ସମ୍ଭବ ଯେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଏବଂ କଲିଙ୍ଗର ଲିପି ସହିତ ତୁଳନା କରିବାର କଥା, ସେ ତା' ନକରି, ଲିପିଲେଖନ ଚନ୍ଦ୍ରାୟ ସପର୍କରେ ଓ ସେଥିରେ ଥିବା ଅଦୃଶ୍ୟ ବିଷୟ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଏକ ତରଫା ରାୟ ଦେଇଦେଲେ । ଏ ଆଲୋଚନାଟି ବଙ୍ଗଳାରେ କରାଯାଇ ବାଟ ପ୍ରଦେଶରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଲେହେଁ ୧୯୨୯ ସପ୍ତିମ୍ବାରେ କଲିକତାର ଦି ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ହିଷ୍ଟୋରିକାଲ କ୍ୱାର୍ଟର୍ଲି ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଏ ଲିପିର ଫଟୋ ଛପାଇ ଶ୍ରୀ ଏସ୍ ଏନ୍ ମିଶ୍ର ୧୯ ପୃଷ୍ଠାର ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ଲେଖି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖଣ୍ଡନ କଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଲୁମ୍ପୁନା ପିଲିଗ୍ରା ମେଜ୍ ବେକର୍ଡ୍ ଇନ୍ ଟୁ ଇନ୍ଦ୍ରସି ପସନ୍ଦ (ପୃ ୭୩୯ ଷ୍ଟା) ରେ ଲେଖିଲେ—

ଯେତେପ୍ରକାର ଏହି କପିଳେଶ୍ବର ଶିଳାଲିପିକୁ ବର୍ଣ୍ଣି ଅଣୁଜ୍ଞ ଲିପିକାର ଲିଖନ ଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଦୁଇଟି ଲିପି ରହିବା ଅସଂଭବ ଏଣାଇ ଯୁକ୍ତି କଲେହେଁ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଆଖିଦୃଷ୍ଟି ଆଗ୍ରାବେ ଏହା ଅପ୍ରମାଣିତ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏ ସମ୍ଭବରେ ଆଉ ତକ୍ତ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ସଂଭବ ପ୍ରତିବାଦଟିର ମୂଲହତାରେ ଅପୁରୁଷା ସ୍ୱାବାରୁ ମୌନତା ଆସିଗଲା । ଏହା ବୋଲି ପୂର୍ବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ କେହି ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେନାହିଁ କି ଏହି ଫଳକ ନେଇ କେହି ସରଜମିନକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଫଳକଟି ୧୯୩୯ ରେ ବାରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ରାୟ ମିଉଜିୟମ ସହିତ କଲିକତା ଆଣ୍ଡ୍ରୋସ ମିଉଜିୟମକୁ ବିକ୍ରୟ କରିଦେଲେ । ଏହି ହିଷ୍ଟୋରିକାଲ କ୍ୱାର୍ଟର୍ଲି ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ରହିଗଲା । ଫଳରେ ଲିପିର ସ୍ୱରୂପ ମଧ୍ୟ କାହା ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସି ନଥିଲା । ଏବେ ୧୯୭୫ ରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ-ସମିତି ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ଞାନକୋଷର ୪ର୍ଥ ଖଣ୍ଡରେ ତାହା କାଣି ପ୍ରକଟିତ କଲେ ।

ଯେଉଁ ତରଞ୍ଜ ପ୍ରଂଭ ଲେଖାଟି ଯୋଗୁଁ ହିମାଳୟର ଏକ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଭାବେ ବିଦିତ ହୋଇଅଛି ସେ ଲିପିରେ ଲେଖକ ନାମ ନଥିବା ଏବଂ ଅଇ ନଥିବାରୁ ତତ୍ତ୍ୱପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରଂଭଟି ମଧ୍ୟ ଅଶୋକଙ୍କ ନିର୍ମିତ ପ୍ରଂଭର ଉକ୍ତତା ଏବଂ ଖୋଦନଶିଳତାରେ ସନ୍ଦେହ ଆଣୁଛି କାରଣ ତାହା ୩୫ ଫୁଟ୍ ଗଲେ ୨୯ ଫୁଟ୍ ଉଚ୍ଚ । ତା ଛଡ଼ା ସେଥିରେ ବେଲ କାପିଟାଲ ନାହିଁକି, ସିଂହ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ତଳଟର ଫୁର୍ ପ୍ରଂଭଟି ଆବିଷ୍କାର କଲେ ସେ ‘ରୁମିଣ୍ଡୋ’ ଜାଲ ନାମଟି ଦେଇଥିବା ଅତି ସନ୍ଦେହ ଜନକ ହେଉଛି । ତେଣୁ ତଳଟର ସିଂଧୁ ତାଙ୍କର ଏକ୍ସପ୍ଲୋଜିଭ୍ ଫାଲ୍ଟ, ଇମ୍ପେକ୍ଟସର୍ଜିବଲ୍ ବୋଲି

ଲେଖିଛନ୍ତି (ପୃ ୧୮ ଷ୍ଟା ଏଡ଼ିଓର୍ଡ଼, ଜେ ଟମାସଙ୍କ ରଚିତ ଲକ୍ଷ୍ମ ଅଫ୍ ବୁକ୍) । ଏପରିକି ଆର, ଆର, ଦ୍ଵିବାକରଙ୍କ ଭବନସ୍ୟ ବୁକ୍ ଇଉନିଭରସିଟି ୧୯୭୦ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଭଗବାନ ବୁକ୍ ପୃ ୪୫୩ରେ ଅଛି—ଏ ପ୍ରମୁ ପରସରର ବହୁ ଅଂଶ ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ନୁହେଁ । ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ର କବିନେବ! ଯୋଗୁଁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ।’

କପିଳେଶ୍ଵର ଲିପିଟି ଯେତେବେଳେ ମିଳିନଥିଲା ବା ତାହା ବିଶ୍ଵଜଗତର ଗୋଟିଏଭାଗ ନହେଲା, ସେତେବେଳେ ତେଲ ଲିପିକୁ ମୂଳକରି ପ୍ରମାଣ ମିଳୁ ନିମିତ୍ତ ଶିପିଟକ ବର୍ଣ୍ଣନା ସହଜ ଖାପ ଖାଉ ନଖାଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତାହା ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ନାନା ଯୁକ୍ତି ବଳରେ, ନଦ ନଦୀ ଗ୍ରାମ ନଗର ପଟ୍ଟତାଦିକୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି, ଗ୍ରହ ପଠନରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଓ କଳ୍ପିତ ନାମ କରଣରେ ଯେ, ରାଣି ରାଣି ଗ୍ରହ ଲେଖାଗଲୁଣି—ଲେଖାଗଲୁଣି ତା ହେବା ସ୍ଵାଭାବିକ । ଆଉକଣ କରାଯାନ୍ତା । କନ୍ଦଂହାମ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣିତ ଆନୁସିଂହ କୋଣାର୍କ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ପୃ ୩୪୫ରେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି—‘ଏଠାରେ କପିଳ ନାମ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ ।’ କିନ୍ତୁ ପ୍ରମୁ ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗୁଁ ଏଇ ୩୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କପିଳବାସୁ, କପିଳବାସୁ କିଲା ବାଧ୍ୟହୋଇ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ଅଥଚ ଏଣେ କପିଳବାସୁ କପିଳେଶ୍ଵର ଅପଭ୍ରଂଶରେ ଏବଂ ଲୁପ୍ତିନା ଲେନ୍ଦା ଅପଭ୍ରଂଶରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରାଜିତ ରହୁଛି । ଇଣ୍ଡିଆରେ ବଳୀୟା ।

ସେହି ତରଫ ଲାଗାଟିକୁ ବହୁ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଐତିହାସିକ ଏଯାଏ ସନ୍ଦେହ କରିଆସିଛନ୍ତି ଯେ ବୁଦ୍ଧ ସ୍ଵୟଂ କହିଛନ୍ତି—ସେ ଭାରତର ମଝିମ ଦେଶରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ହିମାଳୟ ସୀମା ମନୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ମଧ୍ୟଦେଶ ହେବ କିପରି ?

କପିଳେଶ୍ଵର ଶିଳାଲିପି ସପକ୍ଷରେ ବହୁ ଐତିହାସିକ, ଭୌଗୋଳିକ, ସାମାଜିକ ପ୍ରମାଣ ଏତେ ବଳବତ୍ତର ଯେ ତାହା କଦାପି ତରଫ ପ୍ରମୁ ସପକ୍ଷରେ ଯାଉନାହିଁ

୧-ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଏଇଠି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ରାଜଧାନୀକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଅନୁଶାସନରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ୩୪ ବର୍ଷ ଯାଏ ସେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମର୍ମ ବୁଝି ନଥିଲେ । ୪୪ ବର୍ଷରେ ଅନୁଶାସନ ସ୍ଥାପନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧର ୧୨ ବର୍ଷ ଯାଏ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ୧୨ ବର୍ଷ ପରେ ଆସିଲେ । ପୂଜା କଲେ ! ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମିର ଖଜଣା ଗୁଡ଼ିକ କଲେ । ଯେବେ ତରଫ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ୧୨ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରିବା କାରଣ ତ ନଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କଳିଙ୍ଗ ହେଉଛି ସେଠାର ହିତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାବ୍ରତ, ବ୍ୟଙ୍ଗ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରକୁ ଅଶୋକ ଆସିବାକୁ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ୧୨ ବର୍ଷ ପୁରାସନରେ ରଖିବା ପରେ ଯାଇ କଳିଙ୍ଗକୁ ଆସିଲେ । ଶିଳାଲିପି ପ୍ରକଟିତ କଲେ ।

୨-ଏଯାଏ ବୁଦ୍ଧ କଳିଙ୍ଗକୁ ଆସିନଥିବା କଥା କୁହାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ କପିଳବାସୁକୁ ସେ ୨ଥର ଆସିଥିବା ଅତି ସତ୍ୟ । ତାଙ୍କ ନିଜ ଜାତମାନଙ୍କ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରରୁ ସେ ଏ ଜାତା ଆଉ ମାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ କପିଳବାସୁ ଯେବେ କଳିଙ୍ଗରେ, ନଆସିଲେ ବୋଲି କହୁବା କିପରି ? ପୁଣି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଦନ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ପାଟ ପାଇଲେ କେଉଁ କାରଣରୁ, ଏହା ମଧ୍ୟ ଭାବିବାର କଥା ।

୩-ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବାପା ୩ଟା ପ୍ରାସାଦ କରିଥିଲେ, ସେ ଘେରୀ, ବୃଦ୍ଧ ଆଦି ଦେଖିନଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଲଳିତ ବିସ୍ତରରେ କାବ୍ୟାନୁସାରେ ଚର୍ଚ୍ଚ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଥିଲା ତାହା ପ୍ରଥମରୁ ପ୍ରସ୍ତର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ପାଲିସିପିଟକ ପଢ଼ି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ଗୋଆବାସୀ ଧର୍ମାନନ୍ଦ କୋସମ୍ବୀ ଯେଉଁ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧ ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି—ସେ ସେଥିରେ କହିଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ଜଣେ ଶ୍ରମିକପରି ଗୁପ୍ତ କରୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଜମିଦାର ଥିଲେ ! ବୁଦ୍ଧ ଗୁପ୍ତ ବିଲକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଲଳିତ ବିସ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣନା ସ୍ବୟଂ ମିଛ ।

୪-ମହାପଦାନ ସୂତ୍ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଳ୍ପ ଶାକ୍ୟ ଏବଂ କୋଲ ଯେଉଁମାନେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନିଜ ଜାତି ଏବଂ ଶୁଣ୍ଢର ଘର, ଏ ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକ ନଦୀର ଜଳ ସ୍ବ ସ୍ବ ବିଲକୁ ନେବା ଯେନ ହାତକୋଟ ହେଉଥିଲେ । ଏପରିକି ବାଗ୍ବାଣରେ ବ୍ୟଥା ଦେଉଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧ ନିଜେ କହିଛନ୍ତି—ସେ ଏ କଳି ଭୂତାଳ ନଦୀର ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । (ଚର୍ଯ୍ୟ ଅଧ୍ୟାୟ କୋସମ୍ବୀ)

୫-ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରି ବୁଦ୍ଧଦେବ ମଗଧ ରାଜଧାନୀ ରାଜଗୃହରେ 'ବଲୁଥିବା ବେଳେ ରାଜା ବିମ୍ବସାର ତାଙ୍କ ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ—

ଭିକ୍ଷୁ ଜାନପଦୋ ରାଜା ହେମବନ୍ତସ୍ୟ ପସ୍ୟତୋ

ଧନ ବିରିୟେନ ସପନ୍ନେ ତୋଷଲେଷୁ ନିକେତନୋ ।

ପବ୍ବବକ୍ଷାସୁଭ ଗାଥା ୧୮ ସୁଭିନିପତ ।

ଏଠାରୁ ସିଧାସଳଖେ ହେମବନ୍ତର ପାଦ ଦେଶରେ ଥିବା ଧନ ଓ ବୀରଭୃଗାଳୀ ତୋଷଳ ଦେଶରେ ମୋ ଘର । ହେମବନ୍ତ ବା ହେମଗିରି ଯେ ଭୁବନେଶ୍ବର, ଏହା ଅତିପ୍ରସିଦ୍ଧ । “ଭବସେ ଭୁବନ ଭିକ୍ଷୁ ହେମଗିରି ବାସିନୀ” ରାଧାନାଥ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସ୍ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରୀ ମହୋଦୟର ‘ସ୍ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରୀ’ ଏହାହିଁ । ବିଶେଷରେ ‘ସିଧାସଳଖ’ ମାନଚିତ୍ରରେ ହଜିଗୁଡ଼଼ଠାରୁ କପିଳେଶ୍ବର ବା ତୋଷଳ ହେବ । କେବେ ହିମାଳୟରୁ ତରାଇ ଅବଶ୍ୟ ଅଥବା କୋଶଳ ହେଉନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ପାଠକୁ ତରାଇ ସପକ୍ଷରେ ଯିବାକୁ କୋଶଳ ଓ ହିମଗିରି ଲେଖାଯାଉଛି ।

୬-ଜାତକ ନିଦାନ କଥାରେ ଅଳ୍ପ-ବର୍ଷକୁବର୍ଷ ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ବସ୍ତ୍ରମଳଲ ଉତ୍ସବ (ବାଜବସନ) ପାଲନ୍ତି । ରାଜପଥରେ ବିମାନରେ ଦିଅଁ ସବୁ ବିଜେନ୍ଦ୍ରଅନ୍ତି । ମାଲା ତନ୍ମନ ଭୂଷଣରେ ରାଜା ଲେକଙ୍କ ସହିତ ଯାଇ ସୁନା ଲଙ୍କାରେ ଭୂମିଚେନ୍ତି । ଏବେ ଏ ଉତ୍ସବ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ଧସ୍ବ ଜଗାୟାଦିନ ଅଛି । ଏପରିକି କପିଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିରରୁ ଯେଉଁ ରାଜପଥରେ ଠାକୁର ବିଜେହୋଇ ଜମି ଯାଏ ଯାଉଥିଲେ ତା ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ରହିଅଛି ।

୭-ଲୁମ୍ବିନୀରେ ଧାନ ଥିଲା ପ୍ରଧାନ ଫସଲ-ଯାହା ଏବେ ଲେହ୍ନାଈରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତରାଇ ସ୍ତମ୍ଭ ପରିସରରେ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଯେ ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ନାମଟିର ଅର୍ଥ ଶୁଦ୍ଧ ଓଦନ ଅର୍ଥାତ୍ ସିଦ୍ଧ ତଣ୍ଡୁଳ ବା ଭାତ ପ୍ରତି ଯାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା-ସେ । ସେପରି ତାଙ୍କ ଭାଇମାନଙ୍କ ନାଁ ଅମିତୋଦନ । ଶୁକ୍ଳୋଦନ, ସୁଖୋଦନ ଏହି ଅନ୍ୟ ସ୍ମୃତ ଯେନ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଏକ ଭାଇଙ୍କ ନାମ ଯୌତୋଦନ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଗବେଷକମାନେ ଏହାର ଯୌତ ଅନ୍ଧରେ ପ୍ରିୟ

ହାଉଜ୍ ଓ ପ୍ରାସନ୍ତ୍ ରାଜ୍ୟ) ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ପଣାଳ ଭିତ୍ତ ପ୍ରାୟ ଖାଦ୍ୟାୟକ ବୋଲି ମତ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ବିଶେଷ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ରାଜପରିବାର ଶାଶ୍ବି ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଏକ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟ ।

୮-ବୁଦ୍ଧ ମାତୂଳ କନ୍ୟା ବିବାହ ନରଥିଲେ । ଏହା କେବଳ କଳିଂଗର ପ୍ରଥା । ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ବ୍ୟତୀତ ଏ ପ୍ରଥା କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହା ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ସ୍ବପ୍ନ । ପୁନଶ୍ଚ ପାଲଟ କନ୍ୟା ବିଧି ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳରେ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରଚଳିତ- ଯାହା ଶାକ୍ୟ ଏବଂ କୋଳ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା । (ଦସ୍ ଦି ସକ୍ସେସନ ଅଫ୍ ଦି ଶାକ୍ୟାନ୍ ଆଣ୍ଡ କୋଲିୟୁସ୍ ମେକିଂଗ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ମ୍ୟାରେଜେସ୍ ଉଇଥ୍ ଓଡ଼ିଆ ଆନାଦର କେମ୍ ତାଉନ୍ଟ୍ ଟୁ କିଂଗ୍ ସିଂହାୟୁନ ।) ଶାକ୍ୟ ସିଂହାୟୁନଙ୍କ ଭଉଣୀ ଯଶୋଧାରାଙ୍କୁ କୋଳ ବଂଶୀୟ ଅସ୍ତ୍ରନ ବିବାହ କରି ଥିଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରନଙ୍କ ଭଉଣୀ କଞ୍ଚନଙ୍କୁ ସିଂହାୟୁନ ବିବାହ କରିଥିଲେ । (ଟିମାସକ୍ସ ବୁଧ ପୃ ୨୪)

୯- ବୁଦ୍ଧ ଗୋବି ଆଦିତ୍ୟ ବୋଲି ସେ ବିମ୍ବସାରଙ୍କୁ ଓ ହୁଥିଲେ ।

ଆଦିତ୍ୟ ନାମ ଗୋଭେନ ଶାକୟା ନାମ ଜାତୟା ।

ଏ ଗୋବି ଉତ୍କଳରେ ପରମ୍ପରାଧର ନରସିଂହପୁର ରାଜା ଓ ସେଠା ଶ୍ରଦ୍ଧିୟ ବଂଶରେ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ସପ୍ରଦାୟରେ ରହି ଆସିଛି । ଏପରିକି ଶାକ୍ୟ ମାନଙ୍କ ପୁରୋହିତ କୋଣ୍ଡନ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିବା ଯେ ଲେଖା ଅଛି ଏବେ ମଧ୍ୟ ନରସିଂହପୁରର ଛନ୍ଦିୟ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପୁରୋହିତ କୋଣ୍ଡନ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦେ ଅଛନ୍ତି ।

୧୦-ଛନ୍ଦିକ ଯେକି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଅଶ୍ବପାଳ, ତା ନ ମାନୁସାରେ ଚନ୍ଦିକ-ଚନ୍ଦିକା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭୁବନେଶ୍ବର ସନ୍ନିକଟରେ ଅଛି ।

୧୧ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସମୟର ଅନୋମାନଦାକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ୨ୟ ଶତକରେ ଟଲେମି ଲେଖିଲେ ‘ମନଦ’ —ଯାହାକି ମହାନଦୀ । ସେହି ନଦୀ କୂଳରେ କେଶନଗ୍ର (କଶନ ନଗର) ଅଦ୍ୟାପି ରହିଛି ।

୧୨-ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଅନଗନ ଇଂରା ବେଳେ ଉତ୍କଳର ଦୁଇଜଣ ଭ୍ରାତୃ । ସାଧବ ତପସୀ ଭକ୍ତିକ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ନପାନ ଦେଇ ଥିବା ଏବଂ ସର୍ବାଦ୍ୟରୁ ବୌଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣକରି ଥିବା ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହା ବିନୟ ପିଟନରେ ଏବଂ ଜାତକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଏ ଘଟଣାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ କରେ ।

ଏ ସଂପର୍କୀୟ ମୂଳ ରଚନାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଅବଶ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହାହିଁ ତାର ସକ୍ଷିପ୍ତ ବା ଚୁମ୍ବକ ମାତ୍ର ।

ତରାଇ ଲିପିଟି କାହିଁକି ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା ସେଥିରେ ବହୁ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲା— ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ବେଳେ କାଳେ ପୁଣ୍ୟପୀଠ ବୀରଶାସୀ ଏକାବେଳେ ଧ୍ୟାନ ହୋଇଯିବ । ସେ ଆଶଙ୍କାରେ ବହୁ ହଜାରପୁଟ ଉତ୍କଳୁମି ହୁମଲୟର ଅଲମୋଡାରେ ଗୁପ୍ତକାଶୀ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ନିର୍ଜନରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ଘେନି ଗୁପ୍ତରେ ପ୍ରାୟ ରହିଛି ।

ତଦ୍ରୂପ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଂପ୍ରଧାନ ପୀଠ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ଥାନ ଏକାବେଳେ ଲୁପ୍ତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ବୌଦ୍ଧ ମନଶ୍ଚା ଧାର୍ମିକମାନେ ମୂଳସାକ୍ଷ ଅଶୋକଙ୍କ ଲିପିର ଏକ ଅନୁକୃତି ଘେନି ହୁମଲୟର ଗଭୀର ଅରଣ୍ୟରେ ପଶି ସଂଗରେ ନେଇଥିବା ଶିଳା ମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରାହାସ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ

ରଖି ଏପରି ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ରଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚିତ ଆଶାଥିଲା ଯେବେ ମୂଳପୀଠ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ତ ହୁଏ ନଚେତ୍ ଏହିପୀଠରେ ବୁଧଙ୍କ ସ୍ମୃତି କହିତମାତ୍ର ହେଲେ ରହି ପାରିବ । ଗୁହ୍ୟାତ-ଗୁହ୍ୟ ଅଗମ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ନିଜ ଧର୍ମର ଶୀଘ୍ର ରଖିବା ଘଟଣା ସବୁଧର୍ମରେ ଦେଖା ଯାଇଛି । ଭଞ୍ଜରୁଣ କଥାଚିନ୍ତା କଲେ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତର ସହଜରେ ମିଳି ପାରିବ ।

ଅଶୋକଙ୍କ ଅନ୍ତେ କଳିଙ୍ଗ ସ୍ବାଧୀନ ହୋଇ ଯିବାମାତ୍ରେ ଓ ଦୌରାସ୍ୟ ବା ଧର୍ମ ବିପ୍ଳବ ଅତି ସାମାଜିକ ଭାବରେ ଚାଲିଲା । ଅବଶ୍ୟ କେତେକ କାର୍ତ୍ତିକ ଯେ ଅନ୍ତରାଳରେ ନବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ ପୀଠ ସବୁ ଗୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ବୁଧଙ୍କ କୋଣାର୍କମନ ମୂର୍ତ୍ତି ଯାହା ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧ ପୀଠ ଗୁରୁତ୍ବରେ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲା, ତାହାର ସୁପମଦରାଦ ଅରକ୍ଷିତ ବଦଳିଲା । ଶେଷକୁ ସେ କୋଣାର୍କମନ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଭାବେ (କୋଣାର୍କ ଦେବ) ପୂଜା ପାଇଲେ । ତାମସ ଗୁପ୍ତ ହେଲା । ମୂର୍ତ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ଅପସାରିତ ହେଲେ । ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ନିଶ୍ଚିତ ବୁଧମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଜଣା ଯାଇଛି । ଏବେ କିନ୍ତୁ ମନ୍ଦିରରେ ଅଛି ।

ଏସବୁ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ସତ୍ୟ ଯେ ଏହି କପିଳେଶ୍ବର କପିଳାବାସୀ । ଏହି ଲେମ୍ବୁର ନିଶ୍ଚିତ ଲୁପ୍ତମାନ । ଏହି ମଲ୍ଲିଆମାନେ ବୁଧଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟଜନ ଯେଉଁମାନେ ଦିନେ କୁଶିନଦ୍ରୀ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାଥିଲେ । ଏଇଠି ଅଶୋକଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି କିଛି ଦୂରରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏଇଠି ସ୍ତମ୍ଭ ଅଶୋକ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସ୍ତମ୍ଭ ଶିଳା ବିକୃତ ଉତ୍କଳାବିତା ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ଅଙ୍କିତ କରାଇ ଲୁପ୍ତମାନ ଏକ ଲେମ୍ବୁର ଖଜଣା ଅଶୋକ ଗୁଡ଼ି କରିଥିଲେ—ଏଇଠି ବୁଦ୍ଧ ଜନ୍ମିଥିଲେ ବୋଲି ।

ହେଲେହେଁ ଏହା ବିଶ୍ୱଜଗତ ମାନନେବାକୁ ବିପୁଳଅର୍ଥ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ବ, ପରଶ୍ରମ, ଯୈର୍ଯ୍ୟ, ନିଷ୍ଠା ସହଯୋଗ ପ୍ରୟୋଜନ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚେଷ୍ଟାରେ ଏ ସମୁଦ୍ର ପାରିଦେବାକୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମାତ୍ର ମିଳିଛି ।

ଆଜିର ଏ ସମାଗମ ଆଦ୍ୟ ଅଧିବେଶନର ଶ୍ରେୟପତି ମହୋଦୟ ଏ ସମସ୍ୟାଟି ଦୃଢ଼ସୂଚକ କରିଛନ୍ତି—ବଡ଼ ଆଶା ଲାଗୁଥିଲା । ତା ସଫଳ ହେବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛୁ । ସେ ବିଚାରରେ ଏହି ମହାନ ସମସ୍ୟାଟିରେ ବହୁ ସହଯୋଗ ଦେଇପାରିବେ ଏବଂ ଏହା ବହୁ ଭାବରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କରିପାରିବ । ପୁନଶ୍ଚ ଏସବୁ ସଦୟ ଦୃଢ଼ କରୁଣାର ଅବତାର ତଥାଗତ ବୁଦ୍ଧ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଏହି ସିଧାନ୍ତକୁ ବରେଣ୍ୟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ତତ୍ତ୍ବର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ଶ୍ରବଣ କରି ୧୫-୧-୭୮ ରେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି—

ମୁଁ ଐତିହାସିକ ନହେଲେହେଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜନ୍ମପରି ଯୁଗ ପ୍ରସାରକ ଘଟଣାର ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ନିରୂପଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ରହିବ—ମୋର ମଧ୍ୟ ଅଛି । କପିଳେଶ୍ବର ଶିଳାଲିପି ସମ୍ପର୍କିତ ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବିଶ୍ବାସଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣଗୁଡ଼ିକରୁ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ବାସ ବୁଧଦେବ ଭୁବନେଶ୍ବର କପିଳେଶ୍ବରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣକରିଥିଲେ ।

ଐତିହାସିକ ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ରଙ୍କ ୪-୪-୭୦ ମତ—‘ଭୁବନେଶ୍ବର କପିଳେଶ୍ବରରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଶତକର ନାଗମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଏଠାରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଶିଳାଲିପି ଯୋଗୁଁ ସେ ସ୍ଥାନ ବୁଧଦେବଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ ।’

ଐତିହାସିକ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ପରମାନନ୍ଦ ଆଶ୍ରୟଙ୍କ ମତ ୨୮୩୭°

‘ଇତିହାସ କାହାର ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ । ପ୍ରମାଣମୂଳକ ଉପାଦାନ ଉପରେ ସବୁକଥା ବିଚାର ଯୋଗ୍ୟହୁଏ । ଲୁପ୍ତ ଲିପିର ଅନୁରୂପ ଲିପି କପିଳେଶ୍ୱର-ଠାରେ କପର ମିଳିଲା, ତାହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ।

ଡକ୍ଟର ନଗନ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ମତ-[ଲିପି ସମ୍ବନ୍ଧରେ]

‘ଏ ଲିପିର ଅକ୍ଷର ଠିକ୍ ଅଶୋକଙ୍କ କାଳର । ଲିପିକାରଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ଏଥିରେ ଖବେଷ୍ଟ୍ରୀ ଲିପିରେ ରହିଛି । ଏହା କାଲ୍ ଲେଖା କହିବା ସମୀଚୀନ ମନେହୁଏନାହିଁ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଓଡ଼ିଶାର କପିଳେଶ୍ୱର ଗ୍ରାମ ।

ବିଭିନ୍ନ ସେମିନାରରେ [ବାଣୀବିହାର ଓ ରାଧାନାଥଚୈନ୍ଦ୍ର କଲେଜ] ଡକ୍ଟର ମନ୍ଥନନାଥ ଦାସ ମୁଖ୍ୟ ଇତିହାସ ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟଙ୍କ ମତ :—

‘ଆମେ ଏକ ସାଂଘାତିକ ସମସ୍ୟାରେ ମୁଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡି କରିବାକୁ ଯାଇଛୁ । କାରଣ ଏ ସମସ୍ୟାଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ବିଶ୍ୱର ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ ସ୍ୱରୂପ ହେବ । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ଏ ପ୍ରମାଣଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଳମ୍ବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟର ଜୟ ହୁଏ । ଆମେ ସଫଳକାମ ହେଉ ବା ନହେଉ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆମେ କରିଯିବୁ ଏବଂ ପ୍ରମାଣଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆଣିବୁ ।

ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀଧର ମହାପାତ୍ର ୨୮୩୭° ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ସଭାରେ କହିଛନ୍ତି—ଏହାର ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ବହିଦେନ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ମୁଁ ବହନ କରିବି ।

ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁବିଜ୍ଞ ବରେଣ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ସାହିତ୍ୟିକ ଗବେଷକ ଅକାଡରରେ ସମର୍ଥନ ଦାନକରି ଉତ୍ସାହିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ଆଲୋଚନା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ୧୯୭୦ ‘ସମାଜ’ ବାର୍ଷିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ‘ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜାତକଶିଳା’ ନାମିତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଗତ ୨୮୩୭° ଶନିବାର ଦିନ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର କର୍ମକର୍ତ୍ତାଗଣଙ୍କ ଆୟୋଜିତ ସଭା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତି ଦୈନିକରେ ତାହା ଈଃମନ୍ଦେହରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାରେ ଯେଉଁ ସହାନୁଭୂତି ମିଳିଅଛି, ତେଣୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ବୁଦ୍ଧଜ୍ଞାନ ମହନ୍ତଙ୍କୁ ଆକାଶ ବିପ୍ଳବସମ୍ବନ୍ଧେ

ପ୍ରପଞ୍ଚେ ଜଲ୍ଲଭାସନ୍ତୋ ନ ଚ ବୁଦ୍ଧ ଗୁଣ ଶୟଃ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର

ହରିପୁରଗୋଡ଼, କଟକ-୧

୩୫୩୭° ରବିବାର

କପିଳେଶ୍ୱରଶିଳାଲିପି

ଦେବାନ ପିୟୂଷ ପିୟୂଷସିନ ଲଜିନ ବସତ ଭିସିତେନ
 ଆଗାତ ମହୀଦ ବୁଧେକାତେ ସକ୍ୟମୁନୀତ ସିଳା ବିଗଡ଼ିବାବ
 କାଳପିତ ସିଳା ଅଭେ ବ ଉପପାପିତେ ହୃଦ ଭଗବଂ
 ଜାତେତ ଜୁମିକ ଗାମେ ଉଦଲକେ କଟେ ଭଲ
 ବୁଧେ ୮୦୦।୪୦ ଅଠ ସରିୟୁତ - ଯୁକ୍ତ - (ବୁଧୁୟ)

ଦେବତାମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟଦର୍ଶିତା ବଂଶର ଅଭିଷେକାନ୍ତେ ଆସି ଏଥିପାଇଁ
 ପୂଜା କରୁଥିଲେ—ଏଠାରେ ବୁଦ୍ଧ ଶାକ୍ୟମୁନି ଜନ୍ମିଥିବାରୁ ଶିଳାକୁ ଅଙ୍କନ କଲେ ।
 ଶିଳାସ୍ତମ୍ଭ ଠିଆ କରାଇଲେ । ଏଇଠି ଭଗବାନ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ଲୁପ୍ତମାନ
 ଗ୍ରାମକୁ କରୁଥିବା କଲେ—ପୂଜିତ ଅଘ ୨୪୦ରେ, ଯାହାକି ପୂର୍ବରୁ ଅଷ୍ଟାଂଶ
 ନିଆଯାଉଥିଲା । ଦୁଇପୁ (ଲିପିକାରର ନାମ) ।